

MER PENGAR, MEN INTE MER LIKVÄRDIGHET

**EN GRANSKNING AV DET NYA STATS BIDRAGET FÖR LÄROMEDEL
LÄSÅRET 2023/2024**

FÖRORD

Läsförmågan bland barn och unga sjunker. Matematikkunskaperna likaså. Bara under 2023 visade tre internationella kunskapsmätningar att resultaten sjunker i Sverige. Den senaste PISA-mätningen visar också att en elevs socioekonomiska bakgrund har en stor betydelse för elevens matematikresultat, en likvärdighetsproblematik som inte är i närheten av lika stark i något av våra nordiska grannländer.

Sverige är också det land i Norden som de senaste åren har lagt minst pengar på läromedel. Vi på Läromedelsförfattarna menar att kunskapstappet och läromedelssituationen hänger ihop. Att vi befinner oss i vad regeringen väljer att kalla en kunskapskollaps och samtidigt inte förser våra elever med läromedel i den utsträckning de behöver är undermåligt en kunskapsnation som Sverige.

Vi måste se till att svensk skola blir likvärdig. Tre av tio elever med upplevd familjeekonomi under medel får inte de läromedel de behöver i skolan, vilket gör att de får svårt att hänga med i undervisningen. Det visar den undersökning vi genomförde tillsammans med Ungdomsbarometern 2020. Så får det inte se ut.

När regeringen meddelade att de skulle satsa 685 miljoner kronor på läromedel 2023 var ingen gladare än vi. Skulle vi äntligen få se ett kunskapsorienterat samhälle där läromedel av hög kvalitet för alla är en självklarhet? Med den här rapporten i handen kan vi konstatera att vi rör oss i rätt riktning, men att vi är långt ifrån i mål. Vi ser mer pengar, men inte mer likvärdighet.

Per Kornhall
Ordförande
Läromedelsförfattarna

INNEHÅLL

FÖRORD	2
ALLA ELEVER HAR RÄTT TILL LÄROMEDEL	1
LÄROMEDELSFÖRFATTARNAS SLUTSATSER OCH FÖRSLAG	3
FÖLJ UPP OCH ÖKA LIKVÄRDIGHETEN I ELEVERS TILLGÅNG TILL LÄROMEDEL	4
STORA SKILLNADER I KOMMUNERS INKÖP AV LÄROMEDEL	6
DET NYA STATSBRIDRAGET TILL INKÖP FÖR LÄROMEDEL	10
DE KOMMUNALA HUVUDMÄNNEN	12
Mycket blygsam utjämning av skillnaderna mellan kommuner	13
Nästan en fjärdedel har bara sökt en del av bidraget eller inget alls	15
DE FRISTÅENDE HUVUDMÄNNEN	16
BILAGA	18

ALLA ELEVER HAR RÄTT TILL LÄROMEDEL

Alla elever har rätt till läromedel. Det säger sig självt men så enkelt är det inte. De flesta lärare kan inte köpa in de läromedel som behövs och eleverna hänvisas allt för ofta till sökmotorer och kopierade papper som blir tillknycklade längst ner i väskan.

Läromedel av hög kvalitet borde vara en självklarhet för alla elever – på ett likvärdigt sätt. Så ser det inte ut.

Elevers tillgång till läromedel skiljer sig kraftigt åt runtom i landet och beror i hög grad på i vilken kommun som eleverna går i skolan. Det här innebär en stor orättvisa och stora avsteg från den likvärdighetsprincip som ska råda i svenska skolan.

Bristen på läromedel och den ojämna fördelningen av dem har också uppmärksammats mer och mer på senare år. Ett erkännande av betydelsen av läromedel är att regeringen från 2023 har gjort en satsning på läromedel. För 2023 omfattade den nya satsningen på läromedel 685 miljoner kronor och från 2024 omfattar den 500 miljoner kronor per år.¹

Det är en stor satsning då den totala kostnaden för inköp av läromedel för de kommunala grundskolorna enligt Läromedelsföretagens statistik har legat på i genomsnitt cirka 810 miljoner kronor per år de senaste tre åren (2020–2022). Den här rapporten belyser framför allt hur kommunernas inköp av läromedel ser ut samt vilka kommuner som har sökt det nya statsbidraget och därmed ökat inköpen av läromedel och vad det betyder för likvärdigheten.

¹ Enligt regeringen kommer de medel som inte delats ut för 2023 att föras över till 2024. Därefter beräknas drygt en halv miljard kronor årligen för ändamålet. Se vidare här: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/skolinspektionen-ska-granska-tillgangen-pa-larobocker-och-andra-laromedel/>.

Statistiken som används i rapporten

I den här rapporten är syftet att följa hur det nya statsbidraget till inköp av vissa läromedel har använts av i synnerhet de kommunala huvudmännen och i viss mån av de fristående.

För att kunna göra det används Skolverkets uppgifter om huruvida grundskolans huvudmän har sökt och beviljats medel för inköp av nya läromedel. Även uppgifter om elevantal och befintliga inköp av läromedel har begärts ut från Skolverket och är en del av de uppgifter som används. För jämförelser används oftast den statistik om läromedelsinköp som samlas in av Läromedelsföretagen. Den statistiken avser läromedelsinköp för elever i de kommunala grundskolornas årskurser 1 till 9 och baseras på försäljningsuppgifter från LäroMedia.²

För att göra analyser av läromedelsinköp och användningen av det nya statsbidraget har socioekonomiska bakgrundsvariabler och olika uppgifter om kommunernas satsningar på skolan, tagits fram via statistikdatabasen Kolada. Från Kolada har även uppgifter om kommunernas politiska styren hämtats.

² <https://www.laromedia.se/>.

LÄROMEDELSFÖRFATTARNAS SLUTSATSER OCH FÖRSLAG

Nästan nio av tio kommunala huvudmän, 256 av 290, har sökt det nya statsbidraget till inköp av vissa läromedel. De hade möjlighet att få 579 miljoner kronor mer till läromedel 2023. Det motsvarar kommunernas andel av eleverna, det vill säga 85 procent. Sammanlagt fördelades i stället 444 miljoner kronor. Att inte hela beloppet betalats ut beror dels på att 33 kommunala huvudmän inte sökte hela sin del, dels på att ytterligare 34 huvudmän inte sökte något statsbidrag alls.

Slutsatsen är därmed att det nya statsbidraget enbart lett till en mycket blygsam utjämning av de stora skillnaderna i hur mycket kommunerna lägger på inköp av läromedel per elev. Den marginella utjämning som finns beror på att de kommuner som inte sökt bidraget i genomsnitt lade mer på läromedelsinköp 2020–2022 än de som sökte statsbidraget.

Det övergripande resultatet är att det nya statsbidraget leder till en mycket kraftig ökning av det de kommunala huvudmännen lägger på läromedel. Kommunernas läromedelsinköp per elev ökar från i genomsnitt 824 kronor till 1 294 kronor. Det motsvarar en ökning med 57 procent.

Eftersom en stor majoritet av alla kommunala huvudmän sökt statsbidraget är de ett representativt urval av alla kommuner. Det finns inga väsentliga politiska eller socioekonomiska mönster bland de kommuner som sökt bidraget och inte. De fristående huvudmännen hade i sin tur möjlighet att 2023 få 106 miljoner kronor till nya läromedel, vilket motsvarar deras 15 procent av eleverna. Av samma skäl som för de kommunala huvudmännen, det vill säga att alla inte sökte och ibland inte hela beloppet, fördelades i stället 89 miljoner kronor.

FÖLJ UPP OCH ÖKA LIKVÄRDIGHETEN I ELEVERS TILLGÅNG TILL LÄROMEDEL

Av de totalt 685 miljoner kronorna i det nya statsbidraget till inköp av vissa läromedel söktes och beviljades totalt 533 miljoner kronor. De pengarna skulle läggas på läromedelsinköp under 2023. Enligt Läromedelsföretagen har de kommunala och fristående skolhuvudmännen dock enbart ökat sina läromedelsinköp med 270 miljoner kronor. Varför det inte har ökat mer är oklart och det blir viktigt för regeringen och Skolverket att undersöka.

Läromedelsföretagen har också sett att inköpen av läromedel till gymnasieskolan minskat med 18 procent under 2023. Det tyder snarast på att det sker en viss omflyttning av läromedelsinköpen till de skolformer och elever som det nya statsbidraget gäller, från andra.

Det är positivt och viktigt att det nya statsbidraget till inköp av läromedel har sökts i hög grad. Problematiskt är dock att det inte lett till någon utjämning av skillnaderna mellan hur mycket pengar de kommunala huvudmännen lägger på läromedel annat än på marginalen. Om det dessutom är så att de beviljade pengarna inte fullt ut gått till nya läromedel är det ytterligare ett allvarligt problem. Detsamma gäller om statsbidraget gör att skolhuvudmännen sparar in på läromedel på andra håll i skolsystemet.

Det ser därmed sammantaget ut att finnas flera utmaningar kopplat till det nya statsbidraget för inköp av vissa läromedel. Det gör att det är centralt att skyndsamt följa upp och utvärdera statsbidragets utformning, vad som hänt i praktiken och vilka effekter det får för alla elevers likvärdiga tillgång till läromedel av hög kvalitet. Det är inte minst viktigt då samma upplägg kommer att gälla för att söka statsbidrag till läromedel i år (2024) när också de osökta pengarna från 2023 förs över så att statsbidraget omfattar nära 660 miljoner kronor.³

³ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/skolinspektionen-ska-granska-tillgangen-pa-larobocker-och-andra-laromedel/>.

Läromedelsförfattarna vill därför att:

1. Regeringen och Skolverket undersöker varför det nya statsbidraget inte har använts fullt ut eller alls och åtgärdar de faktorer som kan ha bidragit till detta.
2. Regeringen ser över och förändrar konstruktionen av statsbidraget så att det också bidrar till en utjämning och ökad likvärdighet i elevernas rätt till läromedel av hög kvalitet.
3. Regeringen fattar beslut om att kvalitetssäkrade uppgifter om läromedelsinköp ska samlas in av en myndighet och bli en del av Sveriges offentliga statistik.⁴

Det nya statsbidraget innebär en rejäl ambitionshöjning när det gäller elevers rätt till läromedel. Det har också gett mer pengar till läromedel men inte mer likvärdighet. Det är viktigt att regeringen vidtar fler och träffsäkra åtgärder så att elevernas rätt till högkvalitativa läromedel blir likvärdiga i hela landet.

⁴ Från och med juli 2024 kommer det att i skollagen definieras vad läroböcker, läromedel och lärverktyg är. Se <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2023/10/prop.-20232421>. Det kan rimligen bidra till en viktig förbättring när det gäller vad som ska räknas som läromedel. Uppgifter om läromedelsinköp bör dock också samlas in och kanske kan det behövas en förtydligad definition om vad som då ska räknas som läromedel. Det är otillräckligt att Skolinspektionen enbart ska göra en granskning av elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel i förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer som ska delredovisas i oktober 2025 och slutredovisas i oktober 2026. Se vidare här: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/12/skolinspektionen-ska-granska-tillgangen-pa-larobocker-och-andra-laromedel/>.

STORA SKILLNADER I KOMMUNERS INKÖP AV LÄROMEDEL

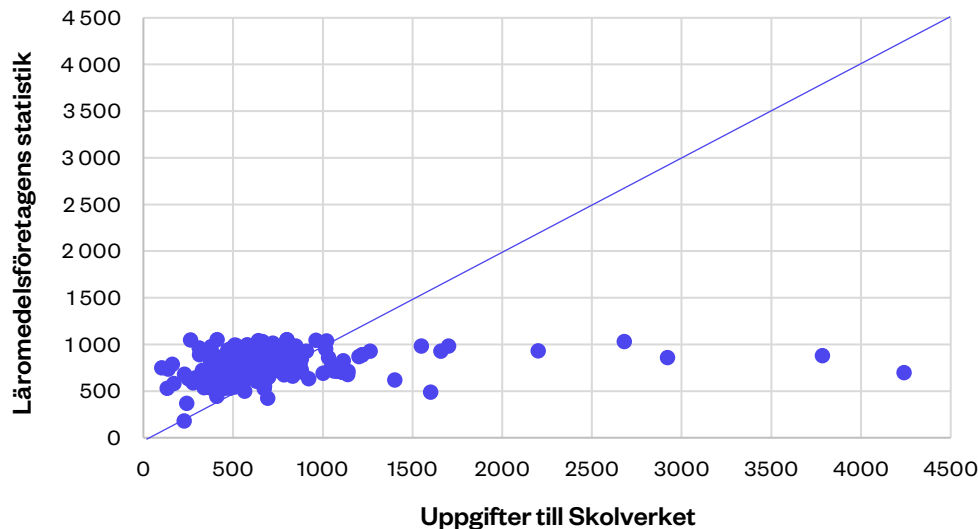
I Sverige finns ingen officiell statistik om hur mycket skolans huvudmän lägger på inköp av läromedel. Däremot har Läromedelsföretagen sedan 2015 samlat in uppgifter om läromedelsinköp i de kommunala grundskolornas årskurser 1 till 9.⁵ Som en följd av statsbidraget har nu också Skolverket hämtat in uppgifter från kommunerna om deras kostnader för läromedel. Skolverkets uppgifter omfattar kostnader inom grundskolan inklusive förskoleklass, den anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan. För de kommunala huvudmännen finns uppgifter hos Skolverket för 256 av 290 kommuner, det vill säga för alla de kommuner som sökt det nya statsbidraget.

Det är mycket stora skillnader mellan Läromedelsföretagens statistik och de uppgifter som lämnats till Skolverket. Det generella mönstret är att kostnaderna som lämnats till Skolverket ligger lägre än i statistiken från Läromedelsföretagen. Det finns dock ett mindre antal kommuner där läromedelskostnaderna som redovisats till Skolverket ligger avsevärt högre än deras kostnader i Läromedelsföretagens statistik.

I diagrammet på nästa sida åskådliggörs skillnaderna mellan uppgifterna till Skolverket och Läromedelsföretagens statistik. Om kostnaderna från de två källorna helt skulle överensstämma skulle alla kommuner ligga på den diagonala linjen. De kommuner som ligger ovanför linjen, vilket är de flesta, har redovisat lägre kostnader till Skolverket än de uppgifter som tagits fram av Läromedelsföretagen.

⁵ <https://www.laromedelsforetagen.se/statistik/>.

Diagram 1. Kommunernas kostnader för inköp av läromedel (kr/elev) enligt Skolverket och Läromedelsföretagen. Genomsnitt senaste tre läsåren (2020–2022).

NOT: Det är endast de 256 kommuner som sökt det nya statsbidraget som är inkluderade.

Källa: Läromedelsföretagen och Skolverket.

I tabellen nedan visas hur medel- och medianvärden ser ut beroende på vilken källa som används. Eftersom uppgifterna från Skolverket innehåller en grupp ”outliers” (extremvärden) med väldigt höga redovisade kostnader för inköp av läromedel i kronor per elev är skillnaden betydligt större för medianvärdena. Statistiken från Läromedelsföretagen visar en betydligt mer sammanhållen fördelning när det gäller kommunernas inköp av läromedel i kronor per elev än uppgifterna till Skolverket.

Tabell 1. Genomsnittliga kommunala kostnader för inköp av läromedel (kr/elev) enligt Skolverket och Läromedelsföretagen. Genomsnitt senaste tre läsåren (2020–2022).

	Uppgifter till Skolverket	Läromedelsföretagens statistik
Medelbelopp	739 kr	814 kr
Medianbelopp	597 kr	790 kr

NOT: Det är endast de 256 kommuner som sökt det nya statsbidraget som är inkluderade.

Källa: Läromedelsföretagen, Skolverket och egna beräkningar

Skolverket uppger att de inte tar ställning till det genomsnittliga beloppet som huvudmännen anger men att de i handläggningen av rekvisitioner har valt att

”begära komplettering från de huvudmän som angivit ett förhållandevis högt genomsnittligt belopp” för att säkerställa att de angivit ett korrekt belopp.⁶ Huvudmännen måste också intyga att de följer förordningen och att de uppgifter som lämnas är riktiga (se vidare i fördjupningsrutan om statsbidragets utformning i nästa kapitel).

Att uppgifterna till Skolverket generellt ligger lägre än den statistik Läromedelsföretagen tar fram kan eventuellt hänga ihop med statsbidragets utformning. Bidraget förutsätter att kommunerna inte minskar de belopp de lagt på läromedel i genomsnitt de senaste tre åren så det finns ett visst incitament att redovisa låga kostnader för att inte riskera att bli av med statsbidraget. På grund av detta och de värden som finns med extremt höga kostnader i uppgifterna till Skolverket, kommer vi i denna rapport primärt att använda statistiken från Läromedelsföretagen.

Även om det finns stora skillnader i hur mycket kommunerna satsar på läromedel är det svårt att se några mönster utifrån typ av kommuner. Det finns inga korrelationer mellan kostnaderna och till exempel socioekonomiska variabler eller uppgifter om hur mycket man i övrigt satsar på skolan.

Det finns dock ett svagt politiskt mönster där kommuner med vänsterstyren i genomsnitt satsar lite mer på läromedel. Skillnaderna är inte stora men de finns. I tabellen nedan jämförs tre grupper av kommuner utifrån politiskt styre 2021. Det representerar den förra mandatperioden och det motiveras av att uppgifterna för läromedelskostnader också avser den perioden (2020–2022).

⁶ Mejlsvar på fråga om de stora skillnaderna i angivna belopp för inköp av läromedel både mellan kommunala och fristående skolhuvudmän, 24-01-17. Se vidare om de fristående huvudmännen nedan.

Tabell 2. Genomsnittliga kommunala kostnader för inköp av läromedel (kr/elev) enligt Läromedelsföretagens statistik uppdelat på politiskt styre 2021. Genomsnitt senaste tre läsåren (2020–2022).

	Vänster	Blocköverskridande	Borgerligt
Medelbelopp	941 kr	810 kr	811 kr
Medianbelopp	888 kr	783 kr	792 kr

NOT: När det gäller politiskt styre är **vänster** = s, v och/eller mp, **blocköverskridande** = ett eller flera borgerliga partier samt s, v och/eller mp, samt **borgerligt** = ett eller flera borgerliga partier. Lokala partier kan ingå i alla typer av politiska majoriteter.

Källa: Läromedelsföretagen, Kolada och egna beräkningar.

Det är svårt att förstå varför skillnaderna är så stora mellan de olika källorna Skolverket och Läromedelsföretagen men två viktiga slutsatser kan dras. Den ena är att det är stora och mycket stora skillnader mellan kommunala huvudmän i hur mycket pengar de satsar på läromedel och det gör att elevers tillgång till läromedel varierar på ett oacceptabelt sätt. Den andra är att det rimligen inte finns någon tydlig definition av vad som ska räknas som läromedel och att det behövs kvalitetssäkrade uppgifter om läromedelsinköp som samlas in av en myndighet och blir en del av den offentliga statistiken. Det är en fråga för regeringen.⁷

⁷ <https://www.scb.se/om-scb/samordning-av-sveriges-officiella-statistik/>.

DET NYA STATSBRIDRAGET TILL INKÖP FÖR LÄROMEDEL

Elevernas tillgång till läromedel bör förbättras från och med läsåret 2023/24 när det nya statsbidraget till inköp av vissa läromedel börjar gälla. Den övergripande frågan är dock hur.

För att få svar på det fördjupar vi i det här kapitlet hur det nya statsbidraget har fallit ut: vilka huvudmän som har sökt det och om det kan betyda att elevernas tillgång till läromedel blir mer likvärdig. Vi tittar också närmare på om det kan finnas någon socioekonomiskt eller politiskt färgad koppling när det gäller om kommunerna har sökt pengar eller inte.

Totalt satsade regeringen 685 miljoner kronor på kommunernas inköp av vissa läromedel läsåret 2023/2024. Den satsningen kommer också att fortsätta och motsvara 500 miljoner kronor om året från och med läsåret 2024/25. Det är mycket pengar som kan ge ett viktigt tillskott. Det är därför viktigt att se vad som händer det här första året för att lära, kanske skruva och ändra till nästkommande år.

Det nya statsbidraget innebär att varje skolhuvudman i teorin skulle kunna få 555 kronor mer per elev till läromedel. I praktiken har det inte blivit så. Även om majoriteten av huvudmän har begärt och beviljats hela sin del av statsbidraget är det ett antal som har begärt och beviljats en mindre del av det samt ett antal som inte har begärt ut något statsbidrag alls.

Av 685 miljoner kronor har sammanlagt 533 miljoner kronor beviljats till totalt 662 skolhuvudmän.⁸ I december 2023 delades därmed 78 procent av statsbidraget ut.

⁸ Det finns tre huvudmän till som omfattas av det nya statsbidraget. Det är Sameskolan, Specialpedagogiska myndigheten och Region Sörmland. Deras bidragsram var totalt 565 000 kronor men det är enbart Sameskolan som begärt bidrag. Sameskolan har också beviljats hela sitt bidrag och det motsvarar 118 140 kronor, vilket motsvarar just 555 kronor per elev.

Fördjupning: statsbidragets utformning

Satsningen på läromedel bygger på att skolans huvudmän kan rekvirera medel till inköp av nya läromedel så länge de inte minskar den summa de själva lagt på läromedel i genomsnitt de senaste tre läsåren. Det är skolhuvudmännen själva som anger och intygar att deras uppgifter är korrekta.

Det belopp som huvudmännen kan beviljas för inköp av läromedel beräknas utifrån huvudmannens genomsnittliga elevantal de tre senaste läsåren. Det nya beloppet är därmed inte relaterat till det som huvudmannen redan (i genomsnitt de senaste tre åren) köpt in läromedel för. Det enda kravet är att det som tidigare lagts inte får minska. De nya pengarna ska på så sätt bli ett tillskott som ökar den totala summan för läromedelsinköp.

Statsbidraget kan lämnas till huvudmän inom grundskolan inklusive förskoleklass, den anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan.

De läromedel som statsbidraget avser är förlagsproducerade:

- Läroböcker, med eller utan digitala komponenter, och
- Lärarhandledningar som är ”framtagna för att fungera tillsammans med ett läromedel för att stödja planering och genomförande av undervisning”.

Källa: SFS (2023:86).⁹

I resten av kapitlet analyserar vi hur det nya statsbidraget har fallit ut uppdelat på de kommunala och fristående huvudmännen såväl som att vi ser närmare på vad de kommunala huvudmännen har lagt på läromedelsinköp före tillskottet och om det sker någon utjämning med detsamma. För de kommunala huvudmännen har vi också undersökt om det finns skillnader i sökta och beviljade bidrag utifrån kommunernas socioekonomiska sammansättning och politiska majoritet.

⁹ SFS (2023:86). ”Förordning om statsbidrag för inköp av vissa läromedel.”
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-202386-om-statsbidrag-for-inkop-av_sfs-2023-86/.

DE KOMMUNALA HUVUDMÄNNEN

I Sverige finns totalt 290 kommuner och därmed också 290 kommunala huvudmän för skolan. Majoriteten av eleverna i grundskolan går i kommunala skolor. I genomsnitt de senaste tre läsåren (2020–2022) gäller det 85 procent eller 1 044 000 elever.

Det nya statsbidraget till inköp av vissa läromedel är alltså värt 555 kronor per elev läsåret 2023/24. När det gäller de kommunala huvudmännen är det sammanlagt 721 000 elever som får del av hela den satsningen medan 175 000 får åtminstone en del och 148 000 inget alls.

Det beror på att inte alla kommuner har sökt statsbidraget och av de kommuner som sökt, har inte alla sökt hela det tillgängliga beloppet. Av de 290 kommunerna är det 256 som har sökt och beviljats nya pengar till vissa läromedelsinköp. Av dessa är det 33 kommuner som inte sökt hela det belopp som statsbidraget omfattar. Det är också 34 kommuner som inte sökt några nya pengar alls trots att möjligheten fanns.

De kommunala huvudmännen hade möjlighet att få totalt 579 miljoner kronor till nya läromedel. Det motsvarar kommunernas andel av eleverna, det vill säga 85 procent. Sammanlagt fördelades i stället 444 miljoner kronor. Det som drar ned summan är dels att 33 kommuner sökt mindre pengar än möjligt, vilket motsvarar -53 miljoner kronor, dels att 34 kommuner inte sökt något statsbidrag alls, vilket motsvarar -82 miljoner kronor. Se vidare på nästa sida.

Översikt

Statsbidraget och de kommunala huvudmännen

De kommunala huvudmän som sökt hela sin del av statsbidraget

- Antal huvudmän: 223
- Antal elever i genomsnitt de senaste tre åren: 721 000
- Bidragsram: 400 miljoner kronor
- Beviljat bidrag: 400 miljoner kronor
- Beviljat bidrag i genomsnitt: 555 kronor per elev

De kommunala huvudmän som sökt något av sin del av statsbidraget

- Antal huvudmän: 33
- Antal elever i genomsnitt de senaste tre åren: 175 000
- Bidragsram: 97 miljoner kronor
- Beviljat bidrag: 44 miljoner kronor
- Beviljat bidrag i genomsnitt: 386 kronor per elev

De kommunala huvudmän som inte alls sökt statsbidraget

- Antal huvudmän: 34
- Antal elever i genomsnitt de senaste tre åren: 148 000
- Bidragsram: 82 miljoner kronor

Mycket blygsam utjämning av skillnaderna mellan kommuner

Eftersom en stor majoritet av alla kommunala huvudmän, nio av tio, har sökt det nya statsbidraget är de ett representativt urval av alla kommuner. Det finns inga väsentliga politiska eller socioekonomiska mönster bland de som sökt bidraget. Däremot finns en viss tendens att de kommuner som *inte* sökt statsbidraget i genomsnitt enligt Läromedelsföretagens statistik lade mer pengar på läromedel än de som sökt.¹⁰ Detta innebär att bidraget lett till en viss utjämning av utgifterna mellan kommunerna, om än en mycket blygsam sådan.

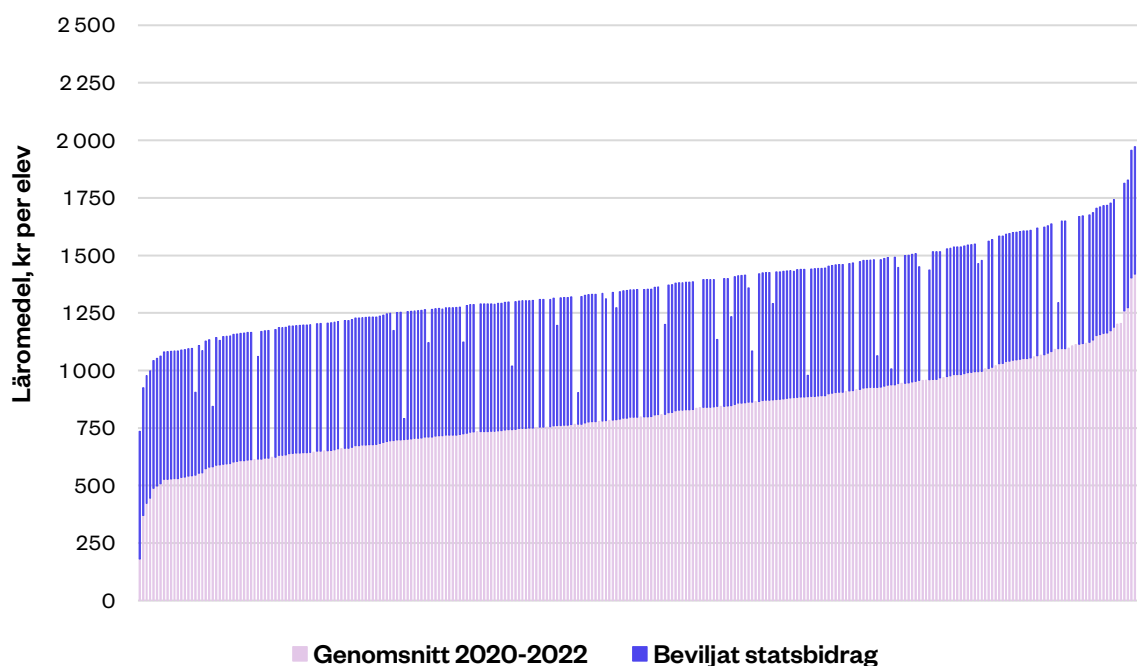
¹⁰ De senaste tre åren (2020–2022) lade de kommuner som sökt det nya statsbidraget i genomsnitt 814 kronor per elev medan de som inte sökt lade 897 kronor per elev.

Eftersom bidraget i kronor per elev är lika för alla kommuner finns i övrigt ingen utjämning i absoluta tal, det vill säga i kronor per elev. Däremot är ökningen bland dem som sökt förstås betydligt större i relativa tal för kommuner som innan det nya statsbidraget hade låga inköp av läromedel. De tio procent av kommunerna som satsade minst på läromedel i genomsnitt 2020–2022 ökar det de lägger på inköp av läromedel med det nya statsbidraget med i genomsnitt 102 procent. Motsvarande ökning för de tio procent av kommunerna som lade mest på läromedelsinköp bara är 34 procent.

Den övergripande bilden, givet storleken på statsbidraget, är förstås annars att bidraget leder till en mycket kraftig ökning av det de kommunala huvudmännen lägger på läromedel. Kommunernas läromedelsinköp per elev ökar från i genomsnitt 824 kronor till 1 294 kronor. Det är en ökning med 57 procent.

I diagrammet nedan visas ökningen per kommun, sorterat på hur mycket de satsade på läromedel 2020–2022 enligt Läromedelsföretagen statistik.

Diagram 2. Genomsnittliga kommunala kostnader för inköp av läromedel (kr/elev) före och efter statsbidraget. Före avser genomsnitt för de senaste tre läsåren (2020–2022) enligt Läromedelsföretagens statistik.

Källa: Skolverket, Läromedelsföretagen och egna bearbetningar/beräkningar

Det nya statsbidraget har därmed över lag gett mer pengar till läromedel för eleverna i de kommunala grundskolorna. Däremot har statsbidraget inte lyckats åstadkomma någon direkt utjämning som innebär att likvärdigheten i tillgången till läromedel har ökat mellan elever som ju bor i olika kommuner. Med utgångspunkt i Läromedelsföretagens statistik och utfallet av det nya statsbidraget, är det minsta belopp som en kommun lägger på läromedel 612 kronor per elev medan det högsta är 2 244 kronor per elev.

Nästan en fjärdedel har bara sökt en del av bidraget eller inget alls

Även om en stor majoritet av kommunerna sökt statsbidraget är det ändå 15 procent av medlen som inte delas ut. Det hänger samman med att 67 kommuner antingen inte sökt något bidrag alls eller bara sökt en del av bidraget. Det förstnämnda gäller 34 kommuner och det sistnämnda, 33 kommuner.¹¹ Orsakerna till detta är svåra att förstå. Det finns inga tydliga politiska, socioekonomiska eller andra mönster i vilka som inte använt hela sin del av bidraget eller inget alls.

En orsak till att inte söka kan förstås vara att man inte bedömer att man kommer att kunna bibehålla den nivå på inköp av läromedel som man i genomsnitt haft 2020–2022, vilket ju är ett krav för det nya statsbidraget. Kommunerna får inte minska det de redan lägger på läromedelsinköp.

Varför hela 33 kommuner, däribland kommuner som Stockholm, Mora och Öckerö, bara har sökt en del av bidraget är ännu svårare att förstå eftersom de ändå omfattas av kravet på att bibehålla nivån för läromedelsinköp i genomsnitt de senaste tre åren (2020–2022).

Ansvar för att söka det nya statsbidraget ligger förstås hos de kommunala huvudmännen men det är en viktig uppgift för Skolverket och regeringen att undersöka varför bidraget inte har använts fullt ut eller inte alls och eventuellt åtgärda faktorer som kan ha bidragit till detta. Det är viktigt för att kunna öka likvärdigheten i elevernas tillgång till läromedel oavsett var i landet de bor inför kommande år när mer pengar knyts till statsbidraget och fortsatt kommer att vara en möjlighet för skolhuvudmännen att få mer tillskott till läromedel.

¹¹ I bilagan framgår vilka kommuner det gäller.

Statsbidraget ser också ut att få samma konstruktion inför läsåret 2024/25 som för innevarande läsår (2023/24).¹²

DE FRISTÅENDE HUVUDMÄNNEN

För läsåret 2023/24 hade även totalt 561 fristående skolhuvudmän möjlighet att söka det nya statsbidraget för inköp av vissa läromedel. Det är ungefär 190 000 elever i genomsnitt som de senaste tre läsåren (2020–2022) gått i grundskolan hos fristående huvudmän. Det motsvarar 15 procent av eleverna.

Det nya statsbidraget till inköp av vissa läromedel är som sagt värt 555 kronor per elev läsåret 2023/24. När det gäller de fristående huvudmännen är det sammanlagt 137 000 elever som får del av hela den satsningen medan 28 000 får åtminstone en del och 25 000 inget alls.

Alla fristående huvudmän har därmed inte sökt hela sin del av statsbidraget och av de som sökt, har inte alla sökt hela det tillgängliga beloppet. Av de 561 fristående huvudmännen är det 405 som har sökt och beviljats nya pengar till vissa läromedelsinköp. Av dessa är det 71 som inte sökt hela beloppet samt att 156 huvudmän inte sökt några nya pengar alls trots att möjligheten fanns.

De fristående huvudmännen hade möjlighet att få totalt 106 miljoner kronor till nya läromedel. Det motsvarar deras andel av eleverna, det vill säga 15 procent. Sammanlagt fördelades i stället 89 miljoner kronor. Se vidare på nästa sida.

¹² <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statsbidrag/statsbidrag-for-inkop-av-vissa-laromedel-2024>.

Översikt

Statsbidraget och de fristående huvudmännen

De fristående huvudmän som sökt hela sin del av statsbidraget

- Antal huvudmän: 334
- Antal elever i genomsnitt de senaste tre åren: 136 000
- Bidragsram: 75 miljoner kronor
- Beviljat bidrag: 75 miljoner kronor
- Beviljat bidrag i genomsnitt: 555 kronor per elev

De fristående huvudmän som sökt något av sin del av statsbidraget

- Antal huvudmän: 71
- Antal elever i genomsnitt de senaste tre åren: 29 000
- Bidragsram: 16 miljoner kronor
- Beviljat bidrag: 13 miljoner kronor
- Beviljat bidrag i genomsnitt: 423 kronor per elev

De fristående huvudmän som inte alls sökt statsbidraget

- Antal huvudmän: 156
- Antal elever i genomsnitt de senaste tre åren: 25 000
- Bidragsram: 14 miljoner kronor

Det är alltså en relativt hög andel av de fristående huvudmännen som inte sökt bidraget alls eller fullt ut. En stor del av de som inte sökt står dock för en relativt liten del av det möjliga bidragsbeloppet. En orsak till att vissa inte sökt kan vara att det gäller mycket små fristående huvudmän där det möjliga bidraget också är mycket litet. Av de 50 minsta huvudmännen är det hela 37 som inte alls sökt något bidrag. Den samlade bidragsramen för dessa 50 är dock bara 450 000 kr.

När det gäller de tio största huvudmännen, som utgörs av skolkoncernerna, är det sju av tio som sökt hela bidraget, två som sökt en del av det och en som inte sökt alls. Det oanvända bidragsbeloppet i den gruppen är nästan 2,5 miljoner kronor. Den största delen av detta är knutet till Thorengruppen som inte sökt något bidrag alls men hade en bidragsram på lite drygt 1,7 miljoner kronor.

BILAGA

Kommunala huvudmän som sökt en del av statsbidraget	Kommunala huvudmän som inte sökt något statsbidrag alls
Arboga	Botkyrka
Bjuv	Eskilstuna
Borås	Flen
Bromölla	Gnesta
Finspång	Huddinge
Gotland	Karlskoga
Gullspång	Kinda
Heby	Knivsta
Härjedalen	Köping
Högsby	Laholm
Höör	Laxå
Katrineholm	Lerum
Lessebo	Linköping
Lund	Malung-Sälen
Malå	Mjölby
Markaryd	Norsjö
Mora	Nykvarn
Nora	Ockelbo
Nyköping	Sotenäs
Orsa	Säffle
Rättvik	Säter
Sollentuna	Söderhamn
Stockholm	Södertälje
Strömsund	Tanum
Sundsvall	Tjörn
Tibro	Trelleborg
Tingsryd	Trosa
Tranås	Ulricehamn
Trollhättan	Uppsala
Värmdö	Vallentuna
Åre	Vingåker
Älvdalen	Växjö
Öckerö	Östhammar
	Övertorneå